پھلاں بھری چنگیر

منصور احمد خالد

مکتبہ الکلام

پھُلاں بھری چنگیر

اچھّی کتاب

* دعوتِ فکر

* درسِ عمل

پھُلاں بھری چنگیر

منصُور احمدؔ خالد

○ جملہ حقوق بحق مصنّف محفوظ ہیں

○ باراوّل — ایک ہزار

○ مطبوعہ — نقوش پریس لاہور

○ بتاریخ — جون ۱۹۶۹ء

○ کتابت — ایس حامد علی لاہور

قیمت:

ایک روپیہ پچاس پیسے

ناشر: "الکلام" ریتانوالہ گوجرانوالہ

اِنتساب

* اوس مٹھی مٹھی پیڑ دے ناں

جیہدے بناں نہ جین دا سواد

اے تے نہ مرن دا۔

ترتیب

اپنی اپنی گل

کجھ ورھے ہوئے گوجرانوالہ دے اسلامیہ کالج وچ ہون والے اک مشاعرے وچ میں اک غزل پڑھی۔ غزل پنجابی وچ سی تے میں پہلی واری لکھی سی۔ پوری تے نہیں دو چار شعر یاد نیں۔

ڈبیا ہویا قہر وچ!
خبرے سی کس لہر وچ
دھپ وی پنڈا ٹھاریا
کیہہ سی اوس دوپہر وچ
پکیاں اٹاں ویکھ کے
میں نہ وڑیا شہر وچ
روپ کسے دا کھنڈ دا
لہہ لہہ کردی لہر وچ

غزل پڑھ ہٹیا تے میرے کول بیٹھے ہوئے میرے اک پروفیسر منوں کہن لگے:

"اپنی ماں بولی وچ شعر کہنا بڑا اوکھا کم اے۔ پر توں تے چنگے بھلے شعر لکھ لینا ایں۔"

اونہاں دی ایہہ گل کسے تیر دا نگوں میرے سینے وچ اتر گئی۔ تے اوس راہ دا پہلا موڑ بن گئی۔ جیہڑی آج منوں "مچلاں بھری چنگیر" والی منزل تے لے آئی اے۔

اوہ غزل میری پنجابی شاعری دا پہلا موڑ سی تے "پھلاں بھری چنگیر" اوہدی پہلی منزل اے۔ نہ اوہنوں آخری کہہ سکدے آں تے نہ ایہنوں اخیری آکھیا جا سکدا اے۔

ایس چنگیر دی اہمیت ایہہ اے جے ایہدے وچ پہلی وار پنجابی قطعیاں دے رنگ برنگے پھلاں نوں سجا کے پیش کیتا گیا اے۔ کئیاں دوستاں دی نظر وچ میرے لئی ایہہ بہت وڈا شرف اے۔ تے میں سمجھنا آں جے ایہدے وچ اوہناں دی اپنی وڈیائی دی جھڑ چھاں اے۔

بعضیاں دی صلاح سی جے سانجھی خوشبو رکھن والیاں ساریاں پھلاں نوں اک تھاں کر کے اوہناں دے وکھرے وکھرے گلدستے بنا دتے جان تے ایہناں گلدستیاں دے اڈو اڈ ناں وی رکھے جان۔ مینوں ایہہ گل کجھ چنگی نہیں لگی۔ میرا خیال اے جویں کھلیاں زلفاں دا اپنا حسن اے ایس طراں کھلریاں پھلاں دی اپنی بہار اے۔ فیر گلدستے تے گلداناں دا سوہنج نیں ایہناں دا چنگیر وچ کیہہ کم؟

چنگیر وچ تے کھلرے پلرے پھلاں
دا ڈھیر ای سوہنا لگدا اے!

منصور احمد خالد

۱۱ رمئی ۱۹۶۹ء

۶۷۔ بی، سٹلائیٹ ٹاؤن۔ گوجرانوالہ

مست کراں ہیں عقلاں تائیں
دلاں نوں پیار دا سبق پڑھاواں
خوشبواں دا بُلھا بن کے
چارے پاسے کھِلر جاواں

منصور احمد خالد دے شعر کہن دا جے کوئی مقصد بندا اے تاں اوہ ایس شعر، دیا بقول منصور قطعے) راہیں ساڈے تائیں اپڑدا اے —— ایہہ بڑی پاک، نیک معصوم جیہی خواہش اے جیہڑی یاں تے اوس ویلے پنگر دی اے جدوں بندہ نکی عمر دی معصومیت وچ بیٹھیا ہوندا اے' یاں اودوں بندے کول رہ جاندی اے۔ جدزندگی چنگی بھلی ہنڈا ور تا لئی ہووے —— وچلے حقے وچ ٹانواں ٹانواں بندہ ای ایس خواہش یا سدھر نوں پال سکدا اے کیوں جو امید لئی چنگا بھلا دان دینا پیندا اے۔ آج دے معیاراں دے لحاظ نال بندہ دنیا اُتے دان دین لئی دان ہونجھن اکٹھے کرن تے کوٹھے بھرن لئی آیا اے۔

خالد دی ایسے خواہش دی دوجی اوکھی صورت پنجابی زبان اہیں

دل دی گل کرن یا غبار کڈھن والی کوشش اے۔ غالبؔ نوں تاں شاعری عزّت دا ذریعہ نظر نہیں سی آئی، پر فیر وی اوہ شاعری کردا رہیا، پنجابیاں نوں پنجابی زبان تے ایہدا ادب کدی عزّت دا ذریعہ نظر نئیں آیا، ایس لئی اوہ پنجابی نوں چھڈن دے سینکڑے جتن کر رہے ایں۔ سوڈیڈھ سو ورہے وچ اوہ چنگے بھلے کامیاب وی ہوئے نیں پر لگدا اے پنجابی اوہناں نوں چھڈن لئی تیار نئیں۔ ایس دا اک ثبوت پنجاب وچ پیدا ہون والی اوہ پود اے جس ادبی سُرت پچھلے پندرہ ویہاں ورہیاں وچ سنبھالی ـــــ خالد وی ایسے پود دا شاعر اے اوہنے پہن سٹے ای پنجابی دا لڑ پھڑ لیا اے۔ ایس لڑ اُتے اوہدی پکڑ چنگی ڈاہڈی اے، یا کمزور اے ایہدا فیصلہ بعد وچ ہووے گا ـــ ایس کتاب تے ایہدے بعد دی خالد دی شاعری اوہدی خواہش دے وکھ وکھ روپاں بارے گواہ بن کے ویلے دے جج دے سامنے پیش ہووے گی۔ اینج اوہ آپی ایہہ گل اک دوجے روپ وچ وی آکھ بیٹھا اے۔ ؎

ویلا اک تلوار دی صورت
ایہدے سر تے لٹک رہیا اے

زندگی، شاعری، تے عشق جے صدق صفا مطابق ہون نے بڑی ای اوکھیاں شیواں نیں۔ ایہناں دی جیس نوں قائم رکھنا ڈھیر سارا حوصلہ منگدا اے، ایہناں دی ظاہرا صورت بالکل وکھ تے اندرلا حال اوہدے بالکل ای الٹ ہوندا اے۔ ایس گل دی سرت وی بندے

نوں اوویں ای ہوندی اے جد اوہ ایہناں پیراں دے نیڑے ہوکے بلکہ ایہناں دے اندر وڑ کے جگ بیتی دی منزل توں لنگھ کے ہڈ ورتا ؤن دا آہر کرے ___ ایہناں نوں اپنے خون خمیر دا حصّہ بنا لوے ایس توں اگلی منزل وچ جو کجھ وی ہُندا اے اوہ بُلھے شاہ دا "کسنبڑا" ہوندا اے، جیہنوں جیہنوں چُن بُلھے شاہ آپی وی ہار دا رہیا پر ہار کے میدان نئیں چھڈ گیا۔ میداں نوں مار گیا۔ ایہہ دو روپ خالدؔ نوں نظری آئے نیں کہ

ایس طراں اوہ آگے دڑھیا!
روح میری پھل وانگوں کھڑ گئی
پر جد ہتھ نال ہتھ ملایا!
پیراں تیکر کنبنی چھڑ گئی

خالدؔ دی شاعری نال واقفیت حالے پہلے روپ تائیں اے بھول پنے وچ ایہہ روپ دی ڈاہڈا چنگا لگدا اے، پر اصل چنگیائی یا اصل گل تاں اوویں بندی اے جدوں سریر نوں ای نئیں روح نوں وی کنبنی چھڑ جاتے ___ میں خالدؔ دی روح نوں چھڑن والی کنبنی دی شبھ گھڑی دا انتظار کراں گا۔

شفقت تنویر مرزا

روزنامہ "امروز" لاہور

۲- مئی سنہ ۱۹۶۹ء

لاہور

پنجابی شاعری کھلے ڈُلھے لوکاں دی صاف ستھری شاعری اے۔ شاعر چھتھ چھتھ کے موہنوں لفظ نئیں کڈھدا۔ پنجاب دیاں کھُلیاں میداناں وچ اوہدی اواز دُور دُور اُپڑدی اے۔

منصور احمد خالد ہوراں پنجابی وچ پہلی وار قطعے لخے نیں۔ انہاں وِچ ایہو جہی اواز اے۔ ساڈے اک بڑے اُچّے کلاسیکی شاعر سید ہاشم شاہ دیاں دوہڑیاں جہی اگ دے بھانبڑ تے ایتھے نظر نئیں آوندے۔ پر ایہہ گل ضرور اے پئی اوہناں نے گِلّی لکڑی وانگوں ہولی ہولی دُھخن والی پیڑ دل وچ وسا لئی اے۔ پیار دے سلےّ پینڈے مکایاں نہ مک سکے تے اوہ تھک ہار کے حیاتی دی کیاری دے بنّے تے آ بیٹھے۔ ایس کیاری وچوں اوہناں کجھ پھُل چنے نیں پر انہاں پھُلاں نوں کسے فلسفے دے سوئی دھاگے نال ہار نئیں پروئے تے گھنجلاں نئیں پایاں۔ اوہناں آپنے دل دی چنگیر رنگ برنگے پھلاں نال بھر لئی اے تے ہورناں لوکاں نوں ایہہ پھل وکھان دی ہمّت وی کیتی اے۔

اصغر سلیم
گورنمنٹ کالج۔ لاہور
نائب صدر پنجابی مجلس

۳ مئی ۱۹۶۹ء

مسکاناں دے ہار

مسکاناں دے ہار پرو کے
پہلاں میرے گل وچ پا دے
فیر پیالہ زہر دا بھر کے
بیشک میرے ہتھ پھڑا دے

اکھ دا نورؔ

تد تک نہیں ہنیرا کوئی
تد تک شہر تے بن روشن نیں
جد تک ساڈی اکھ وچ نور اے
جد تک ساڈے من روشن نیں

کرناں وچ سورج

جیناں ای تے ایس طراں جی

بننا ای تے ایس طراں بن

جیویں کرناں دے وچ سورج

جیویں تاریاں دے وچ چن

خوشبواں دا اُبلّھا

مست کراں ہیں عقلاں تائیں
دلاں نوں پیار دا سبق پڑھاواں
خوشبواں دا اُبلّھا بن کے،
چارے پاسے کھِلّر جاواں

آس دے دیوے

ہَس ہَس خوشیاں دے پھُل کیرو
چار چوفیرا ایمن رکھو
بھانویں لہو وی دینا پے جائے
دیوے آس دے روشن رکھو

سکّے پتّر

سکّے پتّر اُڈ اُڈ جاون
نشاں شاں کردی واؤے کارن
گذرے ہوئے ویلے تائیں
مڑمڑ کے پئے واجاں مارن

بولدیاں تصویراں

اچیاں لمیاں ٹاہلیاں یارو
کناں دے وچ رس پیاں گھولن
کاغذ اتے بنیاں ہویاں
تصویراں وی لگیاں بولن

سونے ورگا چن

اپی چپ، اکلاپا، ہاواں ہا
وھوڑا اڈاندے بن وچ تکاں
داغو داغ دلے دا منظر
سونے ورگے چن وچ تکاں

یاداں دا چانن

جیہڑے چانن سن یاداں دا
خواباں وچ جو گل بوٹے سن
ہائے کیہڑے منہ نال دساں
اوہ نقشے وی سبھ جھوٹھے سن

پل دو پل

راہ حیاتی دی ہر ٹھوکر
دل وا پلا کھس جاندی اے
بھانویں پل دو پل لئی ہووے
اوہدا چیتا دس جاندی اے

کل مکلا رکھ

دن دے سینے دا میں ساڑ آں
رات دے داغاں دا میں دکھ آں
اک اُجڑے ہوئے باغ دے اندر
کل مکلا کوئی رکھ آں

سُورج دا مکھڑا

ہر ہر پاسے کھلریا ہویا!
میرے سینے دا ای درد اے
اَج تے سورج دا مکھڑا وی
میرے چہرے وانگوں زرد اے

رڑھدے ککھ

بحر حیاتی وچ کیہہ دساں
ککھاں وانگوں رڑھدے رہے آں
جدھر جدھر لہراں کھڑیا
اودھر اودھر مڑدے رہے آں

بٹ بٹ تکدی اکھ

بٹ بٹ تکے پئی ہر پاسے
گل نرگس دی ماں جائی اے
ایتھے نظری آون والی
ہر اکھ ازلوں ترھائی اے

سُرمیلے اتھرو

سُرمیلے سُرمیلے اتھرو

سبھ کجھ لٹ کے لے جاندے نیں

دل دے ہیروشیما اُتے

ایٹم ۔ بن کے ڈھے جاندے نیں

لال ہنیری

چار چوفیرے لال ہنیری
گھٹیو گھٹا ہو گئی دُنیا
لوکیں مک گئے ایہہ نہ مکی
لما ای رڑا ہو گئی دُنیا

مچیا بھانبڑ

اتھے پھر ای جھردیاں رہنا
لوکاں جان نوں کھالتا اے
سینے ٹھنڈ تے کیہہ پانی سی
بھانبڑ ہور مچا دتا اے

راہواں دی دھوڑ

کل تک بو ہے چھنّے نال
ہے سی ایہدا انت دا گوہڑ
اج کیہہ بنیاں ایہہ تتڑی
اُڈپئی بن راہواں دی دھوڑ

دکھی روٹی

مردے مردے مرجائیے پر
ایہہ اوتھے دی اوتھے رہندی
رکھی روٹی کدی وی سجنا
پانی بناں نہ سنگھوں لہندی

کنڈیاں
دا
پیار

جندڑی دی سچیائی اتے
کجھ نہ کجھ اعتبار کرن دے
پھُل سوہنے نیں پر توں مینوں
کنڈیاں دے نال پیار کرن دے

پرزے پرزے لیڑے

لہولہان ہویا تن سارا
پرزے پرزے ہوگئے لیڑے
وحشت دا اوہ جھکھڑ جھلیا
ٹٹ گئے ضبط دے سارے بیڑے

بالاں دا پج

کھاون پیون دا وی یارو
ورلے ورلے نوں ای پج اے
جنھوں بالاں دا پج آکھن
اصلی اوہ ماواں دا پج اے

دھکے
دھوڑے

انسانیت دے مکھڑے دا
پر سچ اے زیور بن جاندے نیں
جیہڑے دھکے دھوڑے کھاون
اوہو گوہر بن جاندے نیں

لمّیاں کاراں

اج شرافت دا کیہہ مُل اے

اج کردار دا کیہہ کردار اے

جِنّی لمّی اے کار کسے دی

اوناں ای اوہ عزّت دار اے

گِلّی لکڑی

سینے دے اس اندر خانے
خورے کیہہ کجھ گلدا رہندا اے
گلی لکڑی وانگوں دھخ دھخ
سارا پنڈا بلدا دھندائے

دھواں دھار

نہ خزاں دا اثر رکھے
نہ بہار ای رہی بہار اجکل
ساہ لیا نہ جائے نہ اکھ کھلے
چھائی چوہنہ پاسیں دھواں دھار اجکل

وسدے لنبو

موہوں جھگاں چھڈیاں تکیاں
اکھوں لنبو وسدے ویکھے
بندے ای بندیاں دے تائیں
سپّاں وانگر ڈسدے ویکھے

گھُنڈی

ایہہ گھنڈی اُج تیک نہ کھُلّی
کوئی لے ہاں یاں فریاد آں
گھرُدے وِچ آباد آں فیروی
انج لگدا ئے خانہ برباد آں

ضدّی بالک

اک نہ اک دن پتھّر نال
سر اپنے نوں بھنّے گا!
دل اک ضدّی بالک وانگ
کدوں کسے دی منّے گا

چن مکھن

رلاندے نیں ہساندے نیں

عجب مشکل چ پاندے نیں

ایہہ مکھن دے شبو تے چن

بڑا پاگل بناندے نیں

پُرانی تصویر

صُورت جیوں تصویر پُرانی
سجناں وِچ وی بیگانہ واں
حرف پچھاتے جان نہ جیس دے
اوس لکھت دا افسانہ واں

سوچ دے گھیرے

نالے تیریاں گھوریاں جھلّاں
نالے کنب کنب خیر مناواں
نالے گھڑی گھڑی ایہہ سوچاں
تینوں چھڈ کے کدھر جاواں

ڈلھ ڈلھ جاندا دل

لکھ یقین دلاویں توں وی!
دل وی بھانویں ڈلھ ڈلھ جاوے
پر اس دُنیا دی الفت اُتّے
مینوں کدی یقین نہ آوے

گھاتاں

رات دے فتنے
دن دیاں گھاتاں
میں بجھ لئیاں
ساریاں باتاں

دِل دے بُوہے

کون اپنا تے کون پرایا!
ایہہ بھیّت وی دھولتے نیں
ہن کوئی آوے یا نہ آوے
دل دے بوہے ڈھولتے نیں

پیار دی راہ

بھٹکن دی نئیں پَروا مینوں
مینوں راہزن دا نہ ڈر اے
ہر راہ تیرے پیار دی راہ اے
ہر منزل تے تیرا گھر اے

کونجاں دیاں ڈاراں

ہُن کھتےّ اوہ سنگی ساتھی!
کھتےّ ہُن اوہ باغ بہاراں
رُت بدلی تے اُڈ پڈ گیاّں!
رل مل کے کونجاں دیاں ڈاراں

چڑے دے مُنہ

ایہہ ہاسے اوہ ہاسے کیتھے
جنہاں نوں ویکھدیاں دل کھڑدے
ایہناں ہاسیاں نوں تے تکیاں
چنگیاں بھلیاں دے مُنہ چڑدے

اُڈیا اُڈیا رنگ

جویں گوا چی شے نہ لبھے
یاں جیویں کوئی پی لے بھنگ
گمے گمے ہوش نیں ساڈے
اڈیا اڈیا اے ساڈا رنگ

تِکھّے پھُلّ

دوروں جِناں مِٹھّا لگے
نیڑیوں اوناں پھِکا جاپے
جیہڑے پھُل نوں وی ہتھ لائیے
کنڈے وانگوں تِکھّا جاپے

انھیاں راہواں

انھے راہی تے انھیاں راہواں
کوئی جاوے تے کتھے جاوے
کنہوں کوئی رستہ پچھے
کنہوں کوئی راہ وکھاوے

ویلے دی تلوار

کسے لاوارث ڈنگر وانگوں
آدم تھاں تھاں بھٹک رہیا اے
ویلا اک تلوار دی صورت
ایہہ دے سر تے لٹک رہیا اے

ہتھ وچ ہتھ

ایس طراں اوہ اُگے ودھیا
رُوح میری پھل وانگوں کھڑ گئی
پر جد ہتھ نال ہتھ ملایا
پیراں تیکر کنبنی چھڑ گئی

وچھڑیا یار

ہیں رووآں اوہ ہس داجاوے

ہائے کیڈا فرق پیا اے

ہورتے کجھ نہیں اکو ای دکھ اے

میراساتھی وچھڑ گیا اے

مِٹھا بول

ہس کے ملنا دور دی گل اے
مٹھا بول نہ بولے کوئی!
تونہیں دس فیر راز دلاندے
کندھاں آ گے پھُولے کوئی؟

تکیاں رتّاں

مَیں تکیاں نیں ساریاں رتّاں
مَیں ہر رنگے رنگیا ہویاں
کرجو مرضی پر ایہہ ویکھیں
مَیں پہلوں ای ڈنگیا ہویاں

دھوں چانن

ایہہ چانن اوہ دھوں
کم عقلاں دے کم
اپنی مرضی لوکو!
کوئی نہ پیندا جم

ہار جِت

تو نہیں اپنے دل توں پُچھ لے
کیہڑا کِہنوں چار گیا اے
کِنّہے ہار کے بازی جِتّی
کیہڑا جِت کے ہار گیا اے

سنجوگ

کون کسے دا دردی
کس دا کون سنجوگ
ہر چہرہ اک مسئلہ
ہر مسئلہ اک روگ

سچی سونہہ

سچی سونہہ وی چاون لگیاں
تینوں کیوں لاج آجاندی اے
ایہہ دنیا تے جھوٹھے کارن
لکھّاں قسماں کھا جاندی اے

بجھے دیوے

مہر محبّت ، صدق صفا ، دے
دیوے کد دے بجھ گئے ہوئے نیں
ایہہ نکمیّاں گلاں چھڈ کے
لوکیں کمیں رجھ گئے ہوئے نیں

تھاں تھاں ڈھوڑ

ویلے دی رفتار نے ویکھو
سبھ نوں بھونچل پا دتی اے
اچا نیواں اکو ہویا اے
تھاں تھاں ڈھوڑ دھما دتی اے

انگور دے گچھّے

دوروں دوروں کرن سلاماں
نیڑیوں کوئی حال نہ پچھّے
ویکھیاں سوہنے چکھیاں کھٹّے
لوک نیں اوہ انگور دے گچھّے

کھیڈ پلاں دی

اوہ وی عشق سی جس دی خاطر
سسّی بھکّی ریت تھلاں دی
ایہہ وی عشق اے جسدی رونق
کھیڈ اے بس دو چار پلاں دی

'چھاواں وچ'

اسیں کدی تھاں سِر نہ اپڑے
جتھے رہے کو تھاں ای رہے آں
ہنس نین دے چھاواں دے وچ
ہنس بنے نہ کاں ای رہے آں

سُچّی گل

میں تے سچی گل آکھاں گا

وڈا یاں کوئی چھوٹا ہووے

کسے دی مٹی وی اے سونا

ساڈا کھرا وی کھوٹا ہووے

بھلّیا داہی

تک کے پڑھیاں لکھیاں ڈے ول
چاڑھ دیاں جی چاہوے پھاہی
فہم جویں چھپڑ دا پانی!
فکر جویں بھلا ہویا راہی

جھلّے لوکیں

کر کر گرد نواحوں گلاں،
من میرے نوں پئے پرچاون
جھلّے لوکیں کول وی بہ کے
ویکھو میرا پتہ نہ پاون

ننگ منگا

"اوناں فطری ہندا اے بندا
جناں ننگ منگا ہووے
جناں فطری بن کے لکھئے
ادب اوناں ای چنگا ہووے"

ننگا گھوڑا

جیہڑا ورتن وچ نہ آوے
اوس علم نوں وس کیہہ کرنا ایں
جس دی واگ ، رکاب نہ کاٹھی
اوس گھوڑے تے چڑھ کے مرنا ایں

ہنڈے ورتے

ہنڈے ورتے ہوئے آں سانوں
جد چاہو آزما کے ویکھو
سونا سونا ای رہندا اے
لکھ اگاں وچ پا کے ویکھو

ھنڈاساہ

ایس بھری دُنیا دے اندر
کوئی تے ساڈے وی کم آوے
کوئی تے سانوں بسنے لائے
کوئی تے ساڈے دُکھ ونڈاوے

اوڑک

دنیا دی ہر شے فانی اے
اوڑک اک دن مرجانا اے
جد تک پر جند جان اے ساہ اے
تد تک تے کرنا کھانا ایں!

ٹھکاٹا[۱]

کدھرے میرا وس نہ چلیے
ٹھکا دیکھ میں ساریاں تھاواں
جتھے کوئی نہ ویکھے چاکھے
جی چاہوے میں اوتھے جاواں

میںنوں اوریئنٹیل کالج وچ آ کے کوئی خوشی نہیں ہوئی۔ چنگا ہوندا جے میں اپنے پنڈ دے نیڑے والے پہاڑ تے بھیڈاں بکریاں چرا لیندا پر ایدھر نہ آندا۔ ایتھے آ کے میںنوں اوہ پھلاں بھریاں فضاواں نے لہکدیاں مہکدیاں ہواواں تے ایہناں وچ رہن والے لوک مڑ مڑ کے یاد آئے۔ لوکاں بھانویں ایتھے باغ بہاراں تے گلزاراں تے خورے کی کجھ اسے۔ من لیا۔ پر ایتھے جیہڑے پھل کھڑدے نیں اوہناں وچ رنگ تے ہوندا اے، خوشبو نہیں ہوندی۔ جیہڑی ہوا چلدی اے اوہ چلدی بڑی سوہنی اے پر بسھو کجھ ساڑھ کے لنگھ جاندی اے۔ سچی گل اے میں ایتھوں کئی واری نسن دی کیتی پر میںنوں جان نہ دتا گیا۔ دو اک نے سچ مچ میرا راہ ڈکیا تے فیر میرے ول اینج تکیا جیویں سچ مچ میںنوں روک رہے ہون۔ ایہناں نہ جان والے لوکاں وچوں پہلے نمبر تے منصور صاحب نیں۔

منصور صاحب کولوں پہلی واری میںنوں ایویں تھوڑا جیا جھاکا جیا لگیا۔ اوہ ایس ماحول وچ اوپرے اوپرے جیئے لگدے سن۔ میں اوہناں دے خلوص، محبت تے وضعداری توں بڑا متاثر ہویا۔ میری اوہناں دی دوستی کس طرح ہوئی۔ ایہہ میںنوں نہیں پتہ تے شاید منصور صاحب نوں وی پتہ نہیں ہووے گا۔ ایہہ دی اساں دوناں نوں نہیں

پتہ کہ اساں ایم۔ اے اردو وچ ای آ کے پنجابی وچ لکھنا کیوں شروع کیتا۔ اردو وچ تے اسی پہلے وی لکھدے سال خیر ایہہ پتہ چلان والیاں گلاں وی نہیں۔ میرے جیہے سرپھرے لوں ایہو جیہے لوکاں دی لوڑ اے تے بس ایسے لئی میں ایتھوں نہ جا سکیا (ورنہ مینوں ایہہ کہنا پے جاندا۔ کتھے تے کہناں وچ آن پھسے آں) من کدی کدی ایدھر آن ہو جاندا اے تے فیر کدی وی نہ جان دی انجانی تے انہونی جہئی خواہش دل وچ پھڈکن لگ پیندی اے۔

منصور صاحب ایتھے آئے سن تے اونہاں کول بہت کجھ سی۔ پھُل وی سن پھلاں جیہے جذبے وی پر اونہاں کول چنگیر کوئی نہیں سی۔ پتہ نہیں ایتھوں ای کیتوں اونہاں ایہہ چنگیر لبھ لئی تے ایدھر دی ای کدھر لوں پھُل کھٹے کیتے تے چنگیر بھر لئی۔ ایہہ ویکھ کے پہلے تے مینوں بہت خوشی ہوئی فیر شرم وی بڑی آئی۔ منصور صاحب خورے کس طرح تے کدوں میرے پنڈ اپڑ گئے تے نیڑے والے پہاڑ تے وی چڑھ گئے۔ میں تے اونہاں نوں ایس طرح کھل کے دل دا حال نہیں سی سنایا۔ فیر اونہاں نوں کس طرح پتہ لگ گیا۔ ایہہ سارا کجھ بھلا کیویں ایس نکی جیہی چنگیر وچ بھر لیا۔ پنڈ، ٹلے پہاڑ تے کھنڈے ہوئے۔ گیتاں دے آسے پاسے دا منظر تے شہر دیاں سڑکاں، بلدیاں سڑکاں تے اڈ پڈ جانیاں سوچاں دا حال۔ مینوں اینج لگیا جیویں میں ایتھے ہوندیاں اپنے پنڈ پہنچ

گیا ہو واں۔

منصور صاحب نے اوہ پھُل وی چک لئے جنہاں وچ خوشبو ای نہیں سی۔ جیہناں نوں سونگھ کے سٹ دتا گیا سی۔ اوہ وی لبھ لیا تے جنہاں نوں ہوا ساڈے کولوں اڈا اڈا کے لے جاندی رہی۔ جیہڑے ساڈے سامنے کھڑ کھڑ کے مرجھان لگ پئے سن۔ جنہاں دی پتی پتی وکھو وکھ ہو گئی سی۔ اوہ وی جیہڑے ہالی پوری طرح پھل نہیں سن بنے۔

ایسے خوشی تے حیرانگی دے میل ملاپ وچ مینوں اوہ مالن یاد آ گئی۔ جنہوں میں ہُن تیک بھلیا رہیا ساں۔ اوہ غریبنی تے سی پر سوہنی وی بہت سی۔ بالکل اوس پھُل ورگی جیہڑا کسے صحرا، بیابان وچ پتہ نہیں کیوں کھڑ پیا ہووے۔ پھُلاں نال بھری ہوئی چنگیر سر تے رکھ کے اوہ روز چپ کر کے لنگھ جاندی سی۔ اک دن ساڈے گھر دے سامنیوں لنگھندیاں اوہنوں ٹھڈا لگیا۔ چنگیر اسدے سروں ڈگ پئی تے سارے راہ وچ پھُل ای پھُل کھلر گئے۔ کوئی رتا کوئی پیلا، کوئی نیلا کوئی چٹا تے ہور وی کئی رنگ رنگ دے پھل۔ نویں نویں تے سوہنے سوہنے پھل خوشبو دے ہلے ہوا تے فضا وچ گھُل گئے خوشبو وی کئی قسماں دی سی۔ میرا ساہ مہکن لگ پیا۔ میری روح مست ہو گئی۔ تے مینوں خورے کی ہو یا۔ میں اوس کولوں پچھ بیٹھا "کڑیئے تینوں سٹ تے نہیں لگی"۔ اوہ ہس پئی۔ پھل تے مہکے ہوئے سن اوہدے ہاسے وی گنگ نال بلبل وی چہکن لگ پئے۔ کہن لگی۔ "بابو جی جے مینوں سٹ نہ لگدی تے تہانوں پھلاں دی قدر تے مُل کس طرح پتہ

لگدا تے ایہہ سواد جیہڑا تہانوں ملیا اے کتھوں ملدا۔"

منصور صاحب دے قطعیاں دی کتاب جدوں میں پھرول کے ویکھی تے مینوں ایس چنگیر تے اوس چنگیر وچ کوئی خاص فرق نظر نہ آیا۔ اک اک صفحے تے نواں قطعہ، نواں خیال تے نویں گل۔ نواں پھل، نواں رنگ تے نویں خوشبو۔ کھلرے کھلرے پھل، تے وکھرے وکھرے قطعے، میرا ساہ وی مہکیا تے میری روح وی مست ہوئی پر میں منصور صاحب کولوں ڈگن دا تے بوہتی سٹ لگن دا حال نہ پچھ سکیا۔ صرف ایہہ سوچ کے پئی مینوں ایناں پھلاں دی قدر کس طرح معلوم ہوندی تے ایڈا انسواد کتھوں ملدا۔

مینوں ڈر وی لگا کہ منصور صاحب دی چنگیر کسے ایسی وستی وچ تے نہیں ڈگی۔ ایہہ ونک دے پھل اوس راہ وچ تے نہیں کھلرے۔ جدھروں ہو کے بہت کم لوگ لنگھدے نیں تے جیہڑے لنگھدے نیں اوہ کدھرے ایناں پھلاں توں لتاڑ کے تے نہیں لنگھ جان گے۔ نالوں نال ایہہ خوشی وی اے کہ ہوا تے فضا وچ خوشبو گھل گئی اے۔ جیہڑی لنگھن والیاں دے دماغ وچ آپوں وڑ جائے گی۔ او ایس مہک نال مست ہوندے نیں یا بدمست۔ ایہہ اوہناں دی اپنی نیت تے اپنی قسمت!

اجمل نیازی

مدیر "راوی"

گورنمنٹ کالج ۔ لاہور

۷ مئی ۱۹۶۹

”پھلاں بھری چنگیر“ منصور احمد خالد دے قطعیاں دا مجموعہ اے ۔ پنجابی وچ قطعے لکھن دی روائت بہت پرانی نہیں ۔ انگریزی ادب تے اردو ادب دے وسیلے نال پنجابی وچ قطعہ نگاری دا رواج ہویا ۔ (ایہ وکھری گل اے جے لوکیں اوہناں نوں رباعیاں کہندے رہے) تے خالد ہوراں دے قطعے ایہناں ساریاں شاعراں دیاں قطعیاں توں وکھ نیں جنہاں پنجابی وچ اپنا ناں روشن کیتا اے ۔ ایہہ ساڈی دیہاتی زندگی دے نکے نکے واقعات تے چھوٹیاں چھوٹیاں گلاں نوں پیش کر دے نیں ۔ ایہناں وچ ساڈے شہراں دا رہن سہن تے سوچ وچار وی لبھدی اے ۔ شاعر نے امیجری دی مدد نال بڑیاں نرول تے ڈاھڈیاں سوہنیاں تصویراں کھچیاں نیں ۔ ایس سمے وچ رہن والے ادیب تے شاعر نوں جس طراں اپنا ماحول نظر آؤندا اے تے جویں بعض گلاں کھڑکدیاں نیں خالد ہوراں اوہناں نوں ڈاھڈے سوہ
نکھرے ہوئے انداز وچ پیش کیتا اے ۔

(ڈاکٹر وحید